

NUVELE

Prefață de
Ion Bogdan Lefter

Fișă biobibliografică de
Lucian Pricop

Editura Liviu Rebreanu
București

CUPRINS

<i>Proza scurtă a lui Rebreanu: lecția varietății</i> (Ion Bogdan Lefter)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	36
NUVELE	39
Glasul inimii.....	41
Proștii	46
Golanii.....	52
Dintele	63
Nevasta.....	77
Ocrotitorul	83
Mărturisire.....	100
Strănutarea.....	103
Cearta	107
Idilă de la țară	111
Cuceritorul	115
Hora morții	121
Bibi.....	140
A murit o femeie	145
Catastrofa	150
Cuibul visurilor	178
Ițic Ștrul, dezertor.....	186
La urma urmelor	200
Dincolo	205
Răfuiala	213
Domnul Ionică.....	224

Războiul pentru oameni și cărți	232
Divorțul	234
Umbre	240
Zevzecul	245
Vremuri războinice	250
Cinema	253
O scenă	255
Ofilire	258
Baroneasa	263
Întâiul gropar	266

GLASUL INIMII

Spre seară, așa, când se împreună ziua cu noaptea, Codrea obișnuiește să se așeze pe pragul tinzii, să-și vâre luleaua de lut roșcat între măsele și să se certe cu baba:

– Hm... Măă... Ce știi tu și cu feciorii tăi?... Voi toți împreună nu faceți cât o ceapă degeretă...

Baba îi cunoaște năravul și nu prea îl ia în seamă. Sprintenă ca o fată mare, cu zbârciturile obrăjilor rumenite de bujală, se învârtește pe lângă vatră, dă încoace, dă încolo, și-n cele din urmă răstoarnă pe crupător o mămăligă aburoasă. Iar atunci și Codrea încetează cu cearta, se mulcomește. Își ascunde luleaua în chimir, se trânteste bodogănind pe laviță, își face cruce de trei ori, creștinește, și prinde a îmbuca tihnit și cu chibzuială. După cină umflă iar luleala, scormonește din foc un cărbune potrivit, pâcăie voinicește de câteva ori, slobozind fuioare groase de fum alburiu pe gură și pe nas, și pe urmă se lungește în pat.

Într-un târziu întreabă trăgănat, cu glas moale:

– Măi babă!...

– Haba, ghiujule?

– Hm... da' ce-o mai fi făcând Ionică?... Hai?

– Păi, Dumnezeu știe, măi moșnege...

– Da' oare n-o fi flămând?

– Bunul Dumnezeu știe, că el ne poartă de grijă la toți...

Codrea se ridică repede, înțepat, scoate luleaua din gură și se uită lung și îngâmfat la babă. Pesemne nu-i sunt pe plac răspunsurile astea în doi peri. Buzele i se mișcă țicăind, ca și când ar bolborosi ceva, dar pe urmă se lasă iar pe spate și nu rostește nici o vorbă. Cu ochii întredeschiși, împaianjeniți, privește cum clipocește jăratul în vatră și nici nu bagă de seamă că luleaua îi scapă dintre dinți... Un horcăit rar,

ușor, cutremură tăcerea bordeiului. În cenușă, tăciunii mocnesc înăbușit. Un greier rătăcit se tânguie sub fereastră. Un câine latră răgușit undeva, departe... Baba Firoana se apropie tiptil de moșneag, îngrijorată să nu-l trezească, și-i dezleagă opincile...

Așa-i Codrea de-o vreme încoace. S-a obișnuit cu răsfățatul și gogolirile babei, ca copilul din leagăn cu țâța.

O jumătate de veac au petrecut în căsuța aceea dărăpănată, cu acoperișul peticit, țuguiaț, pitită sub coasta de molifți din capul satului. Și au trăit... Au trăit și mai bine, și mai rău, dar mai mult tot bine. Baba se simțea mai prostică, mai tare la cap, și nu prea i se împotriva. Își călca pe inimă, chiar dacă nu i se părea ceva, și-l lasă să se sfarme el din gură, să hăpăiască până s-o satura. Numai câteodată îi treceau sulite reci prin inimă și o podideau lacrămile... atunci când Codrea ocăra prea rău copiii... O durere năvalnică țâșnea din sufletul ei obidit, sângele începea să-i zvâcnească mai puternic în vine, fața ei pocită, gălbejită de vârstă și necazuri, ca frunza veștedă, se îmbujora de milă și de mânie, și ar fi fost în stare să-l și blesteme... Dar tot nu putea. Vorbele întretăiate i se muiau într-un plâns amarnic. Iar Codrea se cătrănea, că de ce își mănâncă ea zilele pentru niște copii ca aceia. El nu-i putea vedea-n ochi de urăți...

Era un moșneag sfătos Codrea, un moșneag înalt și drept ca un steag, cu ochii albaștri de femeie, limpezi și adânci. Două cete de cute mărunte îi porneau de pe opcina obrazilor și alergau de-a valma, încrucișate și încolăcite în sus, spre gropile ochilor, și-n jos, spre colțurile gurii, unde apoi se pierdeau în desişul perilor bătuți de brumă. Pe umerii lui lați și ciobănoși apăsa povara alor șaptezeci și doi de ani.

Odinioară Codrea credea că n-o să îmbătrânească până-i Prut și Siret, așa era de zdravăn și de voinic. Pornirile zvăpăiate ale tinereții îl mânau tot înainte și-i dădeau puteri de uriaș. Un vuiet îi răsuna mereu în urechi, o învălmășeală de glasuri asurzitoare... răcnetul luptelor vieții. Și-i plăceau glasurile acelea încâlcite, îl fermecau și-l întărâtau. Se încumeta să se arunce tocmai în mijlocul vârtejului de trudă și sau să-l spargă, sau să se prăpădească.

Doisprezece ani a slujit pe împăratul ca toboșar. A colindat câte țări și mări, s-a bătut cu „pământezul“, cu „burcușul“, o dată a fost și prizărit printr-un picior. Dar nicicând nu și-a pierdut voioșia. Numai în noianul primejdiilor i se răvenea sufletul.

Pe urmă a venit acasă. Ce odor de fetișcană mai era pe atunci baba asta Firoana!... Și pe urmă a avut copii, i-au năpustit neajunsurile. Pâinea ce-o mânca era străbătută de sudorile muncii necontenite. Truda și zoala îi mistuiră puterile și pofta de viață. Seara, toropit de greutatea nevoilor, de multe ori

gemea, urla de cruzimea traiului. Fiecare an, fiecare zi trăgea câte-o brazdă pe fața lui Codrea...

Dar au trecut toate, repede, ca și cum trece puhoiul. Copiii și-au căpătat aripi, s-au dus care-ncotro, și Codrea a rămas iar singur cu Firoana.

Puterile însă îi erau acuma sleite de crâncenia vremii. Minte a-i zburda copilărește. Uitase multe din cele ce a pățit. Numele tovarășilor de la oaste, al orașelor, al superiorilor s-au spălăcit, i s-au șters din creieri. Unele visuri parcă le-a trăit aievea, unele întâmplări trăite, parcă numai le-a visat. Vremea încurcă firele amintirilor și le învâltorește după placul ei.

Astăzi Codrea nu-și mai aduce aminte că a fost toboșar. Nu, nici vorbă. Grenadir a fost, sau călăreț, dar totuși parcă grenadir. Și ce dragă i-a fost lui oastea! Acolo și-a prăpădit floarea vieții, acolo a dus traiul cel mai fără griji, cel mai ușor. O căldură priincioasă îl copleșește când se gândește la vremurile acelea. Închipuirea îi zboară vioi, grămădește întâmplări poznașe, răscolește și amestecă lucruri nemaipomenite. Nici stăvilile vremii, nici prăpastiile mărginirii nu o pot opăci în avântul ei năprasnic.

– Hm... Măă... Ce știți voi?... Eu, când eram în oaste, mă!... Aia era oștire, nu ca azi...

O umbră de surâs batjocoritor se leagănă pe buzele lui supte. Bulbii ochilor îi năvălesc în afară. Obrajii se rumenesc în pripă. Și semeț, cu glas trufaș, înălțat, povestește:

– Eram odată, mă, cu domnu căpitan al nostru... cu domnu căpitan Carlup... Așa, așa, Carlup îl chema... Eram în lagăr, mă, la pământez... Și iată că ne pomenim, mă, că ne atacă dușmanul, și cât ai bate-n palme, ne fură toți boii de la companie... Hei, să fi văzut voi atunci pe domnu căpitan! Era negru de supărat, mă, mai negru ca sumanu ăsta de pe mine... Hm... Și mi-era milă de domnu căpitan, că era om bun, Dumnezeu să-i dea sănătate, de mai trăiește... Și mă pun eu, mă, și-mi acăț pușca pe umăr, și mă duc, bre, mă duc, până ce dau de vrăjmași într-o poiană. Da' erau mulți, mă... erau ca vreo cinci sute. Nu zic eu nimica, dar mă iau frumușel și m-ascund după o tufă. Și-ncep a trage, băiete, și trag, și trag, și trag... Și deodată văd, mă, că se sperie dușmanii și o apucă la fugă, mă, de se hurduca pământul sub picioarele lor... Da' bucuria lui domnu căpitan când și-a văzut iar boii! Măă! Era cât p-aci să mă înghită de voios... Și deodată își descinge sabia și mi-o dă mie. „Na, Costică! zice. De-acu înainte tu ești comandantul companiei!...” Așa, zău, mă... Ia vezi așa, dragii mei!...

O clipă pare că-i alt om. O undă de lumină senină plutește pe fața lui brăzdată. Se uită împrejur și-și întinde fălos ciolanele... Apoi, deodată tresare buimăcit, ca zguduit dintr-un vis. Își trece palmele peste frunte, ca și când ar vrea să împrăstie de-acolo niște gânduri posomorâte. Un vâl întunecat de tristețe joacă înaintea ochilor lui... Bag seamă, îi vin în minte feciorii, și-i e rușine.

Șapte feciori a avut Codrea, ca șapte feți-frumoși. Și toți șapte l-au făcut de rușine, toți șapte au fugit de la oaste, parcă a fost înadins. Să fi fost oricât de prăpădiți, oricât de becnici, numai asta să nu i-o fi tieluit. Ce-i pasă lui c-au fost harnici, agonisitori, că s-au așezat bine, că și-au găsit neveste și frumoase și lăptoase? L-au făcut de răs, l-au făcut de comedie la lume fugind de la oaste. Și din pricina asta lui Codrea îi erau urâți, ca și când nici n-ar fi fost odraslele lui.

În sfârșit, i-a mai rămas unul, Ionică. Acesta era mezinul. Și a fost băiat bun totdeauna. I-au plăcut de mic copil poveștile ostășești. Asculta totdeauna cu ochii scânteietori cuvintele lui Codrea... Într-însul își pusese el toată nedejdea.

Dar iată că într-o seară, tocmai când se ciondănea cu baba, după cină, se aude un bocănit lin, slab, în geam. Codrea pășește liniștit la fereastră și întreabă:

– Cine-i?

– Eu...

– Care eu?

– Ionică...

Mustățile moșneagului se zvârcoliră fioros de câteva ori, parcă le-ar fi smucit o mână vrășmașă nevăzută. Pe urmă iar întreabă:

– Ai fugit?

– Am venit...

Dintru-ntâi, îi veni să-l gonească de lângă casa lui, să-l alunge în lume, ca să nu-i mai auză nici de nume. Dar privirea lui încruntată rătăci spre babă. Nemișcată, cu doi picuri mari în colțurile orbitelor, ea nu îndrăznea nici să crâcnească. Dar durerea și iubirea ei mută îl înmuieră. Se scărpină în ceafă, înjurând printre dinți, ș-apoi se trânti pe pat și tăcu toată seara.

Ușa se deschise scârțâind și intră Ionică, smead, pleoștit, destrămat, ca o stafie. Se lăsă încetinel pe vatră, lângă foc, și rămase acolo, tăcut, multă vreme. Baba, mototolită într-un ungher, plângea cu sughituri. Apoi, Ionică își sprijini capul în podul palmelor și începu să se jelească:

– Mi-era dor de-acasă... Că acolo-s numai străini, și străinii sunt răi, și nu le pasă de durerea ta, și te asupresc, și te batjocoresc, și...